

Γεωπολιτικό πανόραμα την εποχή της Παρισινής Κομμούνας

Ο κόσμος τον καιρό της κομμούνας

Γράφει ο ΜΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ*

Η Κομμούνα του Παρισιού έφερε στην ημερήσια διάταξη την απελευθερωτική προοπτική. Τη χειραφέτηση της εργατικής τάξης. Την εποχή που διαδραματίζονται τα γεγονότα αυτά, διανύουμε το τελευταίο τέταρτο ενός αιώνα αφάνταστα αιματηρού και μακρού ο οποίος έχει καθορίσει τη νεότερη και τη σύγχρονη ιστορία. Πολλές και άλυτες αντιθέσεις, οι οποίες προέκυψαν στο διάβα του ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις της εποχής, δεν λύθηκαν για να επανέλθουν με νέα ποιότητα και ένταση στον εικοστό αιώνα. Η αλματώδης ανάπτυξη των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων παραγωγής και η διαρκής επέκταση του καπιταλισμού σε συνδυασμό με μια έκρηξη τεχνολογικής προόδου δημιουργούν μια νέα οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα. Εντούτοις εγκυμονούν και τις πρώτες οικονομικές κρίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι, ο αιώνας σημαδεύεται από τις διαδοχικές κρίσεις του 1857, του 1866 και του 1873, η οποία ήταν η μεγαλύτερη σε διάρκεια, η πλέον καταστροφική και που σηματοδότησε ουσιαστικά και το πέρασμα του καπιταλισμού στο μονοπωλιακό του στάδιο.

Ένας μακρύς επαναστατικός αιώνας

Την εποχή που οι εργάτες και η εθνοφρουρά του Παρισίου υψώνουν τα λάβαρα της Κομμούνας και ο Κάρολος Μαρξ γράφει για τον εμφύλιο πόλεμο στη Γαλλία, βρισκόμαστε ήδη σχεδόν έναν αιώνα μακριά από την ιστορική πτώση της Βαστίλης. Ο παραγμένος 19ος αιώνας κυφορεί επαναστάσεις, άλματα και πισωγυρίσματα σε μια αδιάκοπη διαδοχή. Μέχρι τα μέσα του αιώνα αλληπάλληλα επαναστατικά κινήματα σαρώνουν την ευρωπαϊκή ήπειρο. Με εξαίρεση τις περιπτώσεις Ελλάδας και Βελγίου, οι οποίες αποκτούν την ανεξαρτησία τους, οι άλλες επαναστάσεις πτύνονται ή καταφέρνουν περιορισμένες κατακτήσεις. Είναι η εποχή δυναμικής ανάδυσης των εθνικιστικών κινήματων τα οποία συνδέονται και με την κοινωνική ρήξη και την ανατροπή απολυταρχικών καθεστώτων και παγιωμένων αυτοκρατορικών κρατικών δομών.

Από αυτή την άποψη σημαντικό σημείο καμπής είναι οι επαναστάσεις του 1848, η επονομαζόμενη «άνοιξη των λαών», το φιλελεύθερο δημοκρατικό και ευεργετικό πνεύμα της οποίας σάρωσε την Ευρώπη και επηρέασε τις εξελίξεις σε βάθος χρόνου σε περισσότερες από πενήντα χώρες. Τα αποτελέσματα δεν έγιναν αμέσως ορατά καθώς οι ιδέες της επανάστασης του Φεβρουαρίου στη Γαλλία ουσιαστικά ανατράπηκαν από τον Λουδοβίκο Ναπολέοντα Βοναπάρτη ο οποίος αυτοανακηρύχθηκε αυτοκράτορας της Γαλλίας με το όνομα Ναπολέον Γ΄. Στις εξεγέρσεις των λαών των γερμανικών ομόσπονδων κρατών στηρίχθηκε ουσιαστικά η ενοποίηση, η συγκρότηση της Γερμανικής Αυτοκρατορίας και η ανάδειξη του Βίσμαρκ σε πρωταγωνιστικό ρόλο. Αυτές οι δυνάμεις και τα πρόσωπα ήταν και οι αντίπαλοι της σύγκρουσης των ετών 1870-1871 και οι πρωταγωνιστές των μελλοντικών εξελίξεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι το επαναστατικό κύμα του 1848 και οι επαναστάσεις σε Ουγγαρία και Βοημία ήταν οι καταλύτες για

την κατάργηση της δουλοπαροικίας και αποτέλεσαν και την πολιτική λαιμπτόμο του καγκελάρου της Αυστροουγγαρίας, Κλέμενς φον Μέτερνιχ.

Ιταλική ενοποίηση (1859 - 1871)

Αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα του 19ου αιώνα. Σε μεγάλο βαθμό αυτό οφείλεται στην ιδιαιτερότητα της ιταλικής χερσονήσου σε ό,τι αφορά τις σχέσεις με την Καθολική Εκκλησία η οποία, εκτός από τον μεγαλύτερο πανευρωπαϊκό γαιοκτήμονα, αποτελούσε τον επιδραστικότερο ίσως πολιτικό παράγοντα. Η τελική κατάλυση των Παπικών Κρατών και η ενοποίηση των κατακερματισμένων βασιλείων της Ιταλίας αποτέλεσαν σημαντική εξέλιξη στη συγκρότηση των αστικών κρατών στη σύγχρονη μορφή τους, αλλά και στη συγκρότηση του ίδιου του πολιτικού συστήματος και της αστικής δημοκρατίας εντός αυτών των κρατών.

Οι πρώιμες ιταλικές επαναστάσεις των αρχών του αιώνα και του 1830 μπορεί να καταπνίγηκαν βίαια και η Καρμποναρία να διαλύθηκε, είχαν ρίξει όμως σπόρους σε γόνιμο έδαφος. Η σταδιακή αποσύνθεση της Αυστροουγγαρίας και η πτώση του καγκελάρου Μέτερνιχ άνοιξαν τον ασκό του Αιόλου στην ιταλική χερσόνησο. Τα περισσότερα εδάφη της άλλωστε αποτελούσαν κομμάτι της αυτοκρατορίας των Αψβούργων. Το 1849 ανακηρύσσεται η δημοκρατία της Ρώμης και οι επαναστάτες αναδεικνύουν δικαιοτέρα φορολογία και αναδιανομή πλούτου. Με την ήττα της επανάστασης στη Γαλλία, η επικράτηση του Λουδοβίκου Βοναπάρτη έχει ανάγκη από τον πάπα και την αποκατάστασή του στη Ρώμη. Έτσι, εκστρατευτικό σώμα Γάλλων πολιορκεί για τρεις μήνες την «αιώνια πόλη» και παρά την ηρωική αντίσταση των υπερασπιστών της, μεταξύ των οποίων και ο Τζ. Γκαριμπάλντι με ένα σώμα εθελοντών, καταφέρνει να την καταλάβει και να αποκαταστήσει την εξουσία του πάπα. Ξεκινάει από αυτό το σημείο ωστόσο μια

μακρά σειρά επαναστάσεων με την ενεργή στήριξη της νεαρής εργατικής τάξης και συνεπώς με όλες τις αδυναμίες της πολιτικής της συγκρότησης.

Ο Αντόνιο Γκράμσι ονόμασε στα έργα του την Ιταλική Επανάσταση και Ενοποίηση, «παθητική επανάσταση», θέλοντας να τονίσει τον κυρίαρχο ρόλο που τελικά έπαιξαν οι αστοί και οι αριστοκράτες σε μια διαδικασία, η οποία έγινε σε αντιπαράθεση με το δημοκρατικό ριζοσπαστικό πνεύμα των εξεγέρσεων οι οποίες στηρίχθηκαν από την εργατική τάξη, αλλά καθυποτάχθηκαν στον εθνικισμό και σε μια από τα πάνω συνένωση βασιλείων υπό καθεστώς μοναρχίας. Στην καταστολή των εξεγερμένων αγροτών και εργατών στη Σικελία το 1860, τον κυρίαρχο ρόλο έπαιξαν τα στρατεύματα του Τζουζέπε Γκαριμπάλντι ο οποίος αποτέλεσε ηγετική μορφή της ενοποίησης και εθνικό ήρωα της Ιταλίας. Η διαδικασία της ενοποίησης θα τερματιστεί το 1871, οπότε και το ιταλικό κράτος θα πάρει τη σημερινή του μορφή.

Οι Ρωσοτουρκικοί Πόλεμοι και το «Ανατολικό Ζήτημα»

Οι διενέξεις μεταξύ της Ρωσικής και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είναι ένα ιδιαίτερο συχνό φαινόμενο ήδη από τα μέσα του 17ου αιώνα, όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία βρισκόταν στην ακμή της και η Ρωσική δεν είχε πάρει ακόμη την οριστική της μορφή. Οι συγκρούσεις χωροταξικά αφορούσαν πρωτίστως τα ευρωπαϊκά εδάφη, αλλά στην πορεία και ασιατικές περιοχές οι οποίες βρίσκονταν υπό την κυριαρχία του σουλτάνου. Κάθε μία από τις πολεμικές αναμετρήσεις είχε τη δική της καθοριστική σημασία στο πέρασμα των αιώνων. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τις συνθήκες του Κιουτσούκ Καϊναρτζή ή του Ιασιού και τη σημασία που είχαν για την εδραίωση της ισχύος της Ρωσίας από τη μία πλευρά και την αποδυνάμωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από την άλλη. Από τα μέσα του 19ου αιώνα ωστόσο, δύο ήταν οι κύ-

ριες πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών, οι οποίες έπαιξαν καταλυτικό ρόλο και στις εσωτερικές εξελίξεις σε αυτές και ιδίως στη τσαρική Ρωσία, η οποία βρισκόταν σε μια διαρκή μεταβατική περίοδο μεταξύ κατάλοιπων των φεουδαλικών δομών και της ανάπτυξης του καπιταλισμού. Βαθείς αντιθέσεις και διαιρέσεις οι οποίες θα επιχειρηθούν να απαντηθούν από την Οκτωβριανή Επανάσταση, αργότερα στον 20ό αιώνα. Αντιθέτως, την ίδια εποχή η Οθωμανική Αυτοκρατορία είναι ο «μεγαλύτερο ασθενής» ο οποίος έχει να αντιμετωπίσει πλέον πληθώρα εθνοκοινοπολιτικών κινήσεων και επαναστάσεων σε μια ούτως ή άλλως πολυεθνική δομή, η οποία δεν έχει ενοποιηθεί και προφανώς κάτι τέτοιο είναι ανέφικτο. Παράλληλα, οι λοιπές Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής εποφθαλμιούν κομμάτια, πλουτοπαραγωγικές πηγές και επιρροή.

Ο Ρωσοτουρκικός Πόλεμος του 1853 θα μετεξελιχθεί στον «Κριμαϊκό Πόλεμο» ο οποίος θα διαρκέσει μέχρι το 1856 και θα τελειώσει με ήττα της Ρωσικής Αυτοκρατορίας από τους συνασπισμένους στο πλευρό των Οθωμανών Βρετανούς και Γάλλους. Η αφορμή ήταν τα προνόμια που είχε παραχωρήσει ο σουλτάνος στους Αγίους Τόπους προς όφελος των Καθολικών υπό τους Γάλλους. Η Ρωσία διεκδικούσε τα αντίστοιχα και την προστασία των Ορθόδοξων πληθυσμών εντός των συνόρων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στη διπλωματική διεκυστίνδα δεν υπήρξε συμβιβασμός και ουσιαστικά ο πόλεμος ήταν μονόδρομος με φόντο τη Μέση Ανατολή και το αναδυόμενο «Ανατολικό Ζήτημα» το οποίο θα βρίσκεται στο προσκήνιο για πολλές δεκαετίες αργότερα. Τα συμμαχικά αγγλογαλλικά στρατεύματα καταλαμβάνουν μετά από μακρόχρονη πολιορκία τη Σεβαστούπολη και περιορίζουν την κίνηση του ρωσικού στόλου. Η Ρωσία εισέρχεται σε μια περίοδο εσωστρέφειας, ωστόσο θα ανακτήσει σταδιακά τη δύναμή της στην περιοχή

Στην επόμενη καθοριστική σύγκρουση μεταξύ των δύο αυτών δυνάμεων που θα πραγματοποιηθεί το 1877-1878, οι συμ-

μαχίες θα έχουν μεταβληθεί και αυτοί τη φορά Βρετανοί και Γάλλοι θα είναι στο πλευρό των Ρώσων οι οποίοι, μετά την πολιορκία και την εκπόρθηση του οχυρού Πλέβεν στη Βουλγαρία, θα προελάσουν προς την Κωνσταντινούπολη και θα σταματήσουν μόνο μετά από μεσολάβηση των Άγγλων οι οποίοι δεν ήθελαν να βρεθούν προ εκπλήξεως. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε ήδη αρχίσει να διαμελίζεται. Ο πόλεμος που ξεκίνησε με αφορμή την αποτυχημένη επανάσταση στη Βουλγαρία και τις οθωμανικές σφαγές και ωμότητες του 1877, καθώς και την ήττα των Σέρβων στον Σερβοτουρκικό Πόλεμο του 1875 και την αποτυχημένη εξέγερση στη Βοσνία, τελείωσε με νίκη των Ρώσων και ενίσχυση της θέσης των σλαβικών λαών της Βαλκανικής Χερσονήσου καθώς Σερβία και Βουλγαρία απέκτησαν οριστικά την ανεξαρτησία τους και συγκροτήθηκαν σε αστικά κράτη.

Εσωτερική κατάσταση και Ναρόντνια Βόλια

Στην αχανή τσαρική επικράτεια, ο τσάρος Αλέξανδρος Β΄ επιχειρεί μια φιλελευθεροποίηση η οποία περνάει μέσα από την περιβόητη «αγροτική μεταρρύθμιση» και θα οδηγήσει στην κατάργηση της δουλοπαροικίας (1861). Στα μέσα του αιώνα υπήρχαν περίπου εικοσιπέντε εκατομμύρια δουλοπάροικοι. Παρά την ανάπτυξη της βιομηχανίας και των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων, η Ρωσία παραμένει κατά βάση αγροτική, με μεγάλη παράδοση στα «αγροτικά κοινά», τα οποία έχουν ονομαστεί και *κομμούνες* και αποτελούν συστατικό στοιχείο της οικονομικής και κοινωνικής συγκρότησης. Η κατάργηση της δουλοπαροικίας δεν οδηγεί αυτόματως σε καλύτερευση της θέσης των αγροτικών πληθυσμών, αλλά αντιθέτως οδηγεί σε όξυνση των αντιθέσεων και της εκμετάλλευσης. Επαναστατικά κινήματα επιχειρούν να κάνουν αισθητή την παρουσία τους και να οδηγήσουν σε ευρύτερες εξεγέρσεις, αλλά αποτυγχάνουν. Ταυτόχρονα, στις τάξεις των επαναστατών

αντανακλάται η γενικότερη διαμάχη που υπάρχει στους κόλπους της ρωσικής διανοήσης η οποία ορίζεται από το δίπολο πανσλαβισμού και δυτικού τύπου εκσυγχρονισμού. Φυσικά, η διαμάχη δεν είναι σε φόντο άσπρο-μαύρο, αλλά οι απαντήσεις που δίνονται, εμπειρεύουν σε κάποιο βαθμό τη μια ή την άλλη εκδοχή. Σε ένα επίπεδο ισχυρές επαναστατικές ομάδες και ρεύματα έβλεπαν εφικτή τη μετάβαση σε μια πρώιμη σοσιαλιστική κοινωνία και την κατάλυση σοβαρών αντιθέσεων που υπήρχαν σε μια απολυταρχική, ανελεύθερη και φυσικά άκρως εκμεταλλευτική κοινωνία, χωρίς να είναι απαραίτητη η εκβιομηχάνιση και το πέρασμα από τον καπιταλισμό. Στο νέο σύστημα οι αγροτικές κομμούνες θα έπαιζαν τον κομβικότερο ρόλο. Από την άλλη πλευρά, τον καπιταλισμό τον αντιμετώπιζαν ως μια δυτικοφερμένη μάλιστα οι θεωρητικοί του πανσλαβισμού.

Οι «Δεκεμβριστές» απέτυχαν στην εξέγερση του 1825, και τα ικρίωματα γέμισαν επαναστάτες και τα κάτεργα της Σιβηρίας πολιτικούς εξόριστους. Η κοινωνική αναταραχή ωστόσο και η αναγκαιότητα επαναστατικής απάντησης και διεξόδου δεν θα κάμψουν το ηθικό των επαναστατών, λίγο αργότερα θα σχηματιστούν ένοπλες επαναστατικές οργανώσεις όπως η Ναρόντνια Βόλια (Λαϊκή Βούληση) η οποία θα δολοφονήσει τον τσάρο Αλέξανδρο Β΄ στην Πετρούπολη, τον Μάρτιο του 1881. Η μελέτη του επαναστατικού κινήματος της Ρωσίας και η κριτική των θεωριών και των πράξεων των οργανώσεών του θα αποτελέσει κύριο ο μέλημα του Β. Ι. Λένιν, ο μεγαλύτερος αδερφός του οποίου, Αλέξανδρος Ουλιάνοφ, εκτελέστηκε το 1887, έπειτα από αποτυχημένη απόπειρα δολοφονίας του τσάρου Νικόλαου Β΄.

Ισπανική Αυτοκρατορία και «Καρλικόι Πόλεμοι»: «Θεός, πατρίδα, βασιλιάς»

Αντίστοιχη κατάσταση με αυτήν της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Ανατολή,

βιώνει η αποικιοκρατική Ισπανία στη Δύση. Μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα έχει απολέσει το μεγαλύτερο μέρος των κτήσεις της στη Νότια Αμερική και έχει βυθιστεί σε βαθύτατη εσωτερική κρίση. Οι συνεχείς πόλεμοι, η σε μεγάλο βαθμό διατήρηση των φεουδαλικών δομών, σε συνδυασμό με τον καθοριστικό ρόλο της Καθολικής Εκκλησίας, αποτελούν παράγοντες υστέρησης και οπισθοδρόμησης, την ώρα που παρά τις ανάλογες πολεμικές εμπλοκές τους, οι σημαντικές ευρωπαϊκές δυνάμεις έχουν μπει σε τροχιές αλματώδους καπιταλιστικής ανάπτυξης και πολιτικών εκσυγχρονισμών και ενοποιήσεων που οδηγούν σε σύγχρονα έθνη-κράτη. Πάνω από έναν αιώνα θα κρατήσει η διαμάχη μεταξύ των πιο φιλελεύθερων κομματιών της ισπανικής αριστοκρατίας και της σχετικά αδύναμης ακόμη αστικής τάξης και του παραδοσιακού συντηρητικού βραχίονα των Καρλιστών. Η διαμάχη ξεκίνησε με αφορμή τη διαδοχή στον θρόνο του βασιλιά Φερδινάνδου Ζ' ο οποίος όρισε ως διάδοχο την ανήλικη κόρη του Ισαβέλλα Β'. Τότε, οι ακραίοι συντηρητικοί κύκλοι και ομάδες που έχαιραν σημαντικής αποδοχής, διαβλέποντας κίνδυνο διολίσθησης σε σταδιακό αστικό εκσυγχρονισμό, εξεγέρθηκαν στο όνομα του αδερφού του βασιλιά Κάρλος Μαρία κόμη ντε Μολίνα, τον οποίο θεωρούσαν διάδοχο του θρόνου. Η οξυύτατη διαμάχη οδήγησε σε τρεις εμφύλιους πολέμους οι οποίοι ονομάστηκαν Καρλικόί Πόλεμοι. Οι σημαντικότεροι ήταν ο πρώτος (1833-1840) και ο τρίτος (1872-1875) ο οποίος, διόλου τυχαία, συνέπεσε με την εγκαθίδρυση της Α' Ισπανικής Δημοκρατίας η οποία είχε αντικληρκαλικό φιλελεύθερο χαρακτήρα. Ενδιάμεσα διεξήχθη και ο δεύτερος πόλεμος (1846-1849), ο οποίος θεωρείται ήσσονος σημασίας. Οι εκτιμήσεις μιλούν για έναν απολογισμό 150.000 νεκρών. Παρά το γεγονός ότι οι Καρλιστές είχαν τελικά μικρή επιρροή συνολικά, αλλά ισχυρούς θύλακες στη Χώρα των Βάσκων, στα ορεινά εδάφη του πρώην στέμματος της Αραγονίας και το Βασίλειο της Ναβάρρας, ιστορικά έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στον Ισπανικό

Εμφύλιο πόλεμο (1936-1939), όπου συντάχθηκαν με τον στρατηγό Φράνκο και άσκησαν σημαντική επιρροή στο φασιστικό καθεστώς που επικράτησε με τη νίκη του. Υπήρξαν άλλωστε φανατικοί εχθροί και θανάσιμοι πολέμιοι κάθε εργατικής χειραφετητικής απόπειρας και κάθε σοσιαλιστικής ιδέας και η επιρροή τους αυξήθηκε σημαντικά μετά την ολέθρια ήττα στον Ισπανοαμερικανικό Πόλεμο του 1898, οπότε οι ΗΠΑ απέσπασαν τα τελευταία εδάφη που κατείχε η αυτοκρατορία στην αμερικανική ήπειρο (Κούβα, Πουέρτο Ρίκο κ.λπ.).

Αμερικανικός Εμφύλιος Πόλεμος (1861-1865)

Οι ΗΠΑ αποτελούν στα μέσα του 19ου αιώνα τη «γη της επαγγελίας», αν και δεν έχουν την οριστική μορφή και έκταση όπως τις γνωρίζουμε σήμερα. Μεταναστευτικά κύματα εκατομμυρίων Ευρωπαίων αναζητούν καλύτερη τύχη στον «Νέο Κόσμο», καθώς η «γληραιά ήπειρος» μαστίζεται από τους συνεχόμενους πολέμους, την εξαθλίωση και το λιμό που επικρατεί σε πολλές χώρες. Ταυτόχρονα ήδη από τις πρώτες φάσεις τα ανάπτυξης τους και φυσικά και μετά τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας τους, οι ΗΠΑ θα βασίσουν σε μεγάλο βαθμό την οικονομική τους

μεγέθυνση, στη δουλεία. Ειδικά οι περιοχές των μεγάλων φυτειών του Νότου θα τροφοδοτούνται από το επονείδιστο δουλεμπόριο αδιάκοπα. Σταδιακά οι αντιθέσεις ανάμεσα στις κυρίαρχες μερίδες του κεφαλαίου βαθαίνουν τόσο, ώστε το χάσμα καθίσταται αδύνατο να λυθεί με πολιτικά μέσα και με εκατέρωθεν υποχωρήσεις. Η δουλεία καθίσταται ένα σημαντικό σημείο τριβής με πολιτικούς όρους. Στην πραγματικότητα, παρά τη Διακήρυξη της Χειραφέτησης και την περιβόητη 13η τροπολογία του αμερικανικού Συντάγματος (1862-1863), που έδωσαν ένα νομικό τέλος στην σκλαβιά των Αφροαμερικανών, το θέμα τις ισοπολιτείας και της άρσης των διακρίσεων εναντίον τους δεν θα λυθεί πριν τη δεκαετία του 1960 και σίγουρα απολήξεις του υπάρχουν στις ΗΠΑ ακόμη και σήμερα. Πρακτικά όμως τότε, σήμαιναν την απελευθέρωση 3,5 εκατομμυρίων Αφροαμερικανών σκλάβων, οι οποίοι αποτελούσαν το 40% του συνολικού πληθυσμού των πολιτειών του Νότου. Οι πράξεις αυτές ενεργοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του Αμερικανικού Εμφυλίου. Ήταν αντανάκλαση της πολιτικής ενοποίησης την οποία επιδίωκαν οι δυνάμεις του βιομηχανικού Βορρά, οι οποίες έβλεπαν το μέλλον των ΗΠΑ ως μια ένωση πολιτειών πολιτικά, αλλά και οικονομικά ανεξάρτητων. Αυτό σήμαινε πολλά πράγματα γιατί το αρχικό πνεύμα των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν μία ενιαία άμυνα σε περίπτωση νέας απόπειρας των Άγγλων να ανακαταλάβουν την ήπειρο. Το οικονομικό χάσμα μεταξύ τους ήταν εμφανές καθώς η ομοσπονδιακή κυβέρνηση και ο εκάστοτε πρόεδρος δεν καθόριζαν την οικονομική ζωή έκαστης πολιτείας, η οποία μπορεί να διέθετε ακόμη και δικό της νόμισμα. Στις πρώτες δεκαετίες της ανεξαρτησίας, υπήρξαν τεράστια ζητήματα συνοχής. Το Κόμμα του Κογκρέσου, το οποίο μετονομάστηκε προ των εκλογών του 1860, σε Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, εξέφραζε εκείνη την εποχή την φιλελεύθερη αντίληψη της πολιτικής ενοποίησης η οποία θα ήταν προϋπόθεση της οικονομικής, υπό την ηγεμονία του ταχέως αναπτυσσόμενου βιομηχανι-

κού Βορρά. Σταδιακά αυτή η πλευρά θα αναδειχθεί σε υπέρμαχο της κατάργησης της δουλείας. Στον αντίποδα θα βρεθεί το Δημοκρατικό Κόμμα, το οποίο ήταν ο εκφραστής των συμφερόντων και της πολιτικής των γαιοκτημόνων του αγροτικού, αλλά παράλληλα και εξαγωγικού, Νότου.

Ένα σύνθετο πλέγμα αντιθέσεων, συμφερόντων και προσωπικών φιλοδοξιών, θα οδηγήσει στον αιματηρό Αμερικανικό Εμφύλιο (12 Απριλίου 1861-9 Απριλίου 1865). Ο Αβραάμ Λίνκολν ηγούμενος των Ρεπουμπλικανών θα κερδίσει τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1860 και σχεδόν αμέσως η Νότια Καρολίνα θα διακηρύξει την απόσχισή της από τις ΗΠΑ. Μέχρι της 12 Απριλίου θα ακολουθήσουν άλλες δέκα πολιτείες του Νότου και θα ξεκινήσει ένας τετραετής πόλεμος, απίστευτης σκληρότητας με αποτέλεσμα 600.000 νεκρούς στρατιώτες, μισό εκατομμύριο νεκρούς πολίτες και το 40% της οικονομίας κατεστραμμένο. Ο Αβραάμ Λίνκολν θα εκλεγεί για δεύτερη φορά τον Νοέμβριο του 1864 και ενώ η πλάστιγγα εΐχει γείρει ήδη υπέρ των Βορείων. Λίγες μόλις ημέρες μετά τη συνθηκολόγηση των Νοτίων, ο πρόεδρος των ΗΠΑ θα δολοφονηθεί, δείγμα και αυτό των τεράστιων αντιθέσεων και των αντικρουόμενων συμφερόντων τα οποία δρούσαν ήδη ως κατεστημένο στις ΗΠΑ. Θα ακολουθήσει μια μακρά περίοδος ανοικοδόμησης και επούλωσης των πληγών, οι οποίες αφήνουν ακόμη βαθιές ουλές στην αμερικανική κοινωνία και φυσικά σχετίζονται και με στρατηγικές επιλογές των ΗΠΑ, οι οποίες θα αρχίσουν να ανατρέπονται ριζικά στον 20ό αιώνα και στους δύο παγκόσμιους πολέμους που τον σημάδεψαν ανεξίτηλα.

Ασία και Αφρική σε σύγχρονο αποικιοκρατικό ζυγό

Στην Άπω Ανατολή, με τις εντελώς διαφορετικές παραδόσεις και πολιτισμικές καταβολές, κυριαρχούν δυο επίσης σημαντικές αυτοκρατορίες: η Κινεζική και η Ιαπωνική. Μόνο που οι πορείες τους

είναι εντελώς διαφορετικές. Η Κινεζική Αυτοκρατορία βρίσκεται σε παρατεταμένη παρακμή και αποσύνθεση με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις, και κυρίως τη Βρετανία, να προσπαθούν να διεισδύσουν στην αχανή αγορά της και να εκμεταλλευτούν κάθε πλουτοπαραγωγική πηγή της. Από την άλλη, η Ιαπωνία είναι η ανερχόμενη και σε τροχιά ακμής δύναμη η οποία επίσης εποφθαλμιά τη «χώρα του δράκου». Λοιμώδεις ασθένειες και πανδημίες όπως η βουβωνική πανώλη, διαρκείς εσωτερικές συγκρούσεις και αιματηρές εξεγέρσεις από τον λαό που υποφέρει και μεγάλα μεταναστευτικά κύματα, κυρίως προς τις ΗΠΑ, θα αποδυναμώσουν ακόμη περισσότερο την Κίνα. Με αφορμή το λαθρεμπόριο του οπίου από το οποίο θησαύριζαν οι Άγγλοι και είχε εξελιχθεί σε μάστιγα για τους ντόπιους, οι Βρετανοί θα ξεκινήσουν τις πολεμικές επιχειρήσεις εισβάλλοντας στην Κίνα στους περιβόητους «Πολέμους του Οπίου», μεταξύ 1840-1842 και 1856-1860. Στη δεύτερη φάση θα έχουν συμμάχους και τους Γάλλους. Οι λαϊκές εξεγέρσεις, φαινόμενο συχνό στην κινεζική ιστορία, δεν θα αργήσουν. Οι διαρκείς πόλεμοι και η επιδημία της βουβωνικής πανώλης θα οδηγήσουν στην εξέγερση των Ταϊπίνγκ (1850-1864), η οποία θα μετεξελιχθεί σε έναν από τους πλέον αιματηρούς εμφύλιους, στην ιστορία της ανθρωπότητας, με απολογισμό εκατομμυρίων νεκρών.

Την ίδια εποχή η Ιαπωνία διανύει μια μεταρρυθμιστική περίοδο η οποία θα περιορίσει την παραδοσιακή φεουδαρ-

χική αριστοκρατία, θα οδηγήσει σε τωμές στη διοίκηση και σε αλματώδη οικονομική ανάπτυξη. Ο εθνικισμός και ο μιλιταρισμός θα αναδειχθούν σε βασικές παραμέτρους της πολιτικής της αυτοκρατορίας. Η Ιαπωνία θα βρει την ευκαιρία με την Κίνα σε αποσύνθεση, να εισβάλει το 1894 και να την διαλύσει. Ταυτόχρονα και η Ρωσία από Βορρά θα καταλάβει αρκετά εδάφη της Μαντζουρίας. Όλη αυτή η παρατεταμένη κρίση θα οδηγήσει σε νέες εξεγέρσεις, με κυριότερη αυτή των Μπόξερς, η οποία θα καταπνιγεί τελικά από τις δυτικές δυνάμεις το 1901.

Στη Μαύρη Ήπειρο, το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα θα στιγματιστεί από την εδραίωση και την επέκταση της αποικιοκρατίας και την τελική εγκαθίδρυση μερικών από τα πλέον στυγνά και απάνθρωπα καθεστώτα που θα σημαδέψουν τη σύγχρονη ιστορία. Η τεχνολογική πρόοδος, η ανάπτυξη νέων όπλων μεγάλου βεληνεκούς και μαζικής εξόντωσης θα οδηγήσουν σε σφαγές και εξολοθρεύσεις πληθυσμών στην ενδοχώρα της Αφρικής. Το πλέον εντυπωσιακό γεγονός είναι ίσως ο επίσημος διαμελισμός της πολύπαθης ηπείρου μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων στο περιβόητο συνέδριο του Βερολίνου το 1884. Όλα αυτά τα γεγονότα, και φυσικά πολλά περισσότερα που δεν αναφέρονται καν σε ένα τέτοιο συνοπτικό πανόραμα, θα τροφοδοτήσουν όλα τα μεγάλα συμβάντα του 20ού αιώνα, ενός αιώνα με τραγωδίες για τους λαούς, αλλά και στιγμές ανείπωτου μεγαλείου για την εργατική τάξη και όλους τους καταπιεσμένους. **T**

b

Cantarinó, Vicente (1999). *Civilización y cultura de España. Τέταρτη έκδοση*. Prentice-Hall, Upper Saddle River, Νιου Τζέρσεϊ.
Dowling, Timothy C. (2014). *Russia at War: From the Mongol Conquest to Afghanistan, Chechnya, and Beyond* (2 volumes). ABC-CLIO.
Foote, Shelby (1991). *The American Civil War. A Narrative*, Pimlico.
Garibaldi, Giuseppe (1861). *Garibaldi: an autobiography*.

Dumas, Alexandre (ed.). *μύφρ. Robson, William. Routledge, Warne, and Routledge* (ανάκτηση 18.3.2019 –Internet Archive).
Holt, Edgar (1967). *The Carlist Wars in Spain*.
Johannsen, Rob (1991). *Lincoln, the Slavery and the South*, Louisiana State University Press, Baton Rouge.
McPherson, James (1992). *The War of Secession 1861-1865*, Robert Laffont, Paris.
Spence, Jonathan (1996).

God's Chinese Son: The Taiping Heavenly Kingdom of Hong Xiuquan.
Spence, Jonathan D. (1999). *The Search for Modern China*. New York: Norton Standard textbook.
Λένιν, Β. Ι. Άπαντα, τόμ. 26 (σελ. 265-267).
Παγκόσμια Ιστορία (1993). Time-Life (εκδ.), τόμος 17ος: «Η Αποικιοκρατία 1850-1900». Αθήνα.
Retro News. Σύλλογος Φίλων της Παρισινής Κομμούνιας.